

Samostatným druhom portrétu, ktorý sa v 18. storočí stáva veľmi obľúbeným a ktorého obľuba trvá do polovice 19. storočia, je miniatúrna podobizeň.¹³³ Štýlovo je poplatná a súvisí so všetkými uvedenými prúdmi — znova podľa objednávateľa. Použitá maliarska technika, maľba jemnými štetcami na hladkú (slonovinovú alebo pergamenovú) plochu, často za použitia zväčšovacích skiel, vytvára však jedinečný charakter tohto druhu maľby.

Portrétna miniatúra má iba súkromné zameranie. Spomienková funkcia je základná. Zintímnenie podobizne až k drobnému formátu súvisí nepochybne s dobovou záľubou v malých predmetoch (porcelánové figúrky a pod.), priestoroch výlučne súkromnej povahy, s celkovým odklonom od pompéznosti vrcholného baroka. Súčasne zodpovedá aj móde galantných tajomstiev. Táto podobizeň sa tak rozšírila, že prestala byť len súčasťou interiéru, ale dopĺňala v podobe miniatúrnej maľby (ako šperk) odev, prípadne patrila medzi tie drobné veci, ktoré ľudia nosia vždy so sebou. V tomto zmysle je miniatúra predchodkyňou fotografie, ktorá sa po polovici 19. storočia (po začiatkových pokusoch s obrazovým formátom) ustáli na malom, prenosnom formáte.

Osemnásťte storočie pripravilo pôdu pre objavenie fotografie aj pokusmi o mechanickú reprodukciu podoby. Boli to v druhej polovici storočia obľúbené, strojovo zhotovované „silhouettes“, najmä však používanie camery obscury na prenesenie podoby na plochu, kde sa dala mechanicky obkresliť. Pri týchto pokusoch portrét nadobúda iné kvality: hlavnou hodnotou sa stáva presný opis človeka v jeho vonkajšom zjave.¹³⁴

Začiatkom 19. storočia prekvital najmä oficiálny portrét. Jeden jeho pól tvorili Goyove diela, nezávislé od estetickéj doktríny klasicizmu koncom 18. storočia a cisárskeho neoklasicistického začiatku 19. storočia. Druhú, veľmi početne zastúpenú polohu ceremoniálneho portrétu tvoria diela, ktoré vznikli na oslavu Napoleona;¹³⁵ on sám spoluurčoval ich výtvarnú podobu. Bonaparte žiadal, aby sa z obrazu vylúčila „realistická imitácia, karikatúrna deformácia, ale aj

také výrazy vášne, ktoré znetvorujú tvár a telo vháňajú do neprirodzených póz, oberajúc ho o krásne kontúry, ktoré má, keď odpočíva“ (E. Battisti). Napoleon teda od portrétu žiadal úplnú idealizáciu, bez vzťahu k reálnym črtám a psychickému životu zobrazeného. Realizovať sa mala ideálna, vykonštruovaná podoba panovníka, zhotovená už vopred nie ako portrét, ale ako pamätník. Napoleonove názory na portrét istotne vyjadrovali túžbu takmer každého objednávateľa — dať sa zvečniť čo najkrajšie a najhonosnejšie. Vyrastali však organicky aj z celého klasicistického výtvarného citenia, formovaného túžbou tvoriť bezchybnú krásu; napr. Lessing vyobcoval portrét z oblasti umenia, lebo videl neprekonateľný rozpor medzi zachytením jedinečnej podoby človeka a ideálnym krásnom, ktoré podľa neho malo byť základom výtvarnej tvorby. Winckelmann zasa dúfal, že umelec môže vytvoriť krásno, aj keď pozoruje nešťastné úsilie prírody.¹³⁶ Všetky tieto zásady sa uplatnili len v oficiálnom napoleonskom portréte. V súkromných portrétoch sa uplatňoval realizmus aj u hlavného predstaviteľa klasicistického prúdu J. L. Davida.¹³⁷

Za najväčšieho portretistu 19. storočia sa pokladá J. D. Ingres.¹³⁸ Vedel zachytiť reálnu podobu — lebo tajomstvo krásy spočíva podľa neho v realnosti — s idealizáciou vyplývajúcou z „vnútornej“ potreby krásy.¹³⁹ Prijal mnohé podnety z umenia 16. storočia. Predsa však ani tam, kde pod vplyvom vrcholnej renesancie používa vonkajšie znaky reprezentatívneho portrétu, nepúšťa pôdu súkromného portrétu, ktorého jediným a akýmsi „prirodzeným“ cieľom (v zmysle pochopenia modelu a jeho zobrazenia) je uchovanie krásneho, pritom však jedinečného ľudského zjavu v celistvosti jeho fyzického a psychického bytia.

Proti klasicizmu, inšpirovanému antikomou nielen z formálnej stránky, ale aj vo viere v ideálnu krásu zobrazenia, vyvrela vlna romantizmu. Proti osvietenkému kozmopolitizmu, proti myšlienke rovnoprávnosti všetkých ľudí, bol postavený kult národa a kult génia. Umelec sa stavia na najvyšší stupeň, nazýva sa vyvolencom božím, nechce sa už viazať drobným a malicher-